

ایران در دوران معاصر

شاه اسماعیل , حکومت صفویه , هویت ملی ایرانی

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی

انتشار: ۲۲ اردیبهشت ۱۳۹۷ ۴۰ دقیقه مطالعه

چکیده مقاله

در تاریخ آمده است که شاه اسماعیل یا نفس نفیس همایون را دیوانی است به نام خطائی. یکی از فرزندان شاه اسماعیل به نام "سام" یا سام میرزا در تذکره سامی نام پدرش را به عنوان نویسنده دیوان خطائی آورده است. می دانیم که شاه اسماعیل سالها زندگی مخفی داشت و در نهایت در لاهیجان نزد آخرین نسل از سران شعوبیه تربیت شد. نفس نفیس همایون بیش از ۳۵ سال عمر نکرد. عمری که پر از فراز و نشیب بود. وقتی دیوان خطائی با آن حجم زیاد را بررسی می کنیم چند ملاحظه با ذهن ما می رسد: ۱. دیوان به زبان عثمانی(نه ترکی، در خود ترکیه

در تاریخ آمده است که شاه اسماعیل یا نفس نفیس همایون را دیوانی است به نام خطائی. یکی از فرزندان شاه اسماعیل به نام "سام" یا سام میرزا در تذکره سامی نام پدرش را به عنوان نویسنده دیوان خطائی آورده است. می دانیم که شاه اسماعیل سالها زندگی مخفی داشت و در نهایت در لاهیجان نزد آخرین نسل از سران شعبویه تربیت شد. نفس نفیس همایون بیش از ۳۵ سال عمر نکرد. عمری که پر از فراز و نشیب بود. وقتی دیوان خطائی با آن حجم زیاد را بررسی می کنیم چند ملاحظه با ذهن ما می رسد:

۱. دیوان به زبان عثمانی (نه ترکی، در خود ترکیه به آثار آن دوران عثمانلیجا می گویند) و بسیار پر حجم است.
 ۲. دیوان برای قزلباشان و مریدان آتاتولی سروده شده است که حقیقتا به خاندان صفوی وفادار بودند.
 ۳. در دیوان، استعاره ها و تعبیری از شاهنامه وارد شده که خواننده باید قبل از خواندن با آنها آشنا باشد.
 ۴. سوالی که وجود دارد این است که شاه اسماعیل کی فرصت کرد تا این همه شعر بسراید؟ آیا سن ۳۵ را نسبتی را این حجم از شعر هست؟ شاید سراینده ی همه یا بخشی از اشعار کس دیگری بود! امروز نمی دانیم. به هر حال اهمیتی هم ندارد.
 ۵. این اشعار را باید بخشی از دستگاه یا رفتار تبلیغاتی نفس نفیس همایون برای قدردانی از قزلباش ها دانست که فداکار و وفادار بودند. پس مخاطب اشعار مریدان در آتاتولی است نه مردم داخل فلات.
 - زبان رسمی و دیوانی داخل فلات فارسی بود. احکام و دستورها به فارسی نوشته میشد و حتی تواریخ رسمی و درباری که اغلب توسط قزلباشها تنظیم شده است، به فارسی بسیار زیبا و روان است.
 ۶. در سایه ملاحظه ۵ است که بر ما آشکار میشود چرا این دیوان به زبان عثمانی است. مریدان آتاتولی با این زبان بیشتر احساس صمیمیت می کردند.
 ۷. در علاقه شاه اسماعیل به زبان فارسی تردیدی نیست. شاه اسماعیل بقای ملت ایران را تضمین و در برابر ماشین کشتار عثمانی ایران را بیمه کرد. ولی این کار در آن زمان هزینه هایی داشت هزینه آن پذیرش ورود قزلباشها به ایران و معادلات سیاسی ایران بود.
 ۸. خدمت شاه اسماعیل به ادب پارسی این بود که شاهنامه را وارد متن جامعه کرد. شاهنامه طهماسبی یادگار وی برای آیندگان بود. تنها نگاهی به نام فرزندان شاه اسماعیل نشان میدهد که وی در وجا ایستاده بود.
 ۹. اسماعیل عاشق ایران بود. در عالم آرای شاه اسماعیل می خوانیم که او در بستر مرگ نه نگران خود است نه نگران تداوم سلطنت در خاندانش:
- «حال می ترسیم که این همه آزار و زحمت نواب ما ضایع شده این پسر نتواند که پادشاهی ایران را از پیش ببرد» (ص ۶۲۲).

حسن بی روملو در احسن التواریخ از تاجگذاری او چنین نام می برد:

فروزنده تاج و تخت کیان...فرازنده اختر کاویان

و سلیمان قانونی طهماسب را با این القاب خطاب قرار میدهد:

«مکرمتم شعار جمشید خورشید»، «داور فیروز بخت»، «خسرو فغفور فرّ»، «شاه فریدون سیرت» می نامد، جمشید نشان و خسرو عنوان از دیگر القاب صفویان بو.

جهان آن روز صفویان را جانشین ساسانیان و پیشدادیان می دانستند. چه عثمانیها و چه ونیزی ها.

۱۰. مرحوم مرتضی مطهری (که به دست شاگردان شریعتی طرفدار عثمانی ترور شد) معتقد است ایرانی ها به این دلیل شیعه شدند که آن را با روح ملی خود سازگارتر می دیدند (خدمات متقابل، ۱۳۲). در تشیع پیوندی بین ایران و اسلام برقرار میشود. آخرین پادشاه ساسانی، در نقش پدر بزرگ ایرانی ائمه و شهربانو در نقش مادر بزرگ آنها ظاهر میشود.

کربن معتقد است که ایرانیان دین و آیین قدیم خود را با آیین جدید تطبیق دادند و چهرهها، اسطورهها و سنتهای قدیمی را در آئینه هنجارهای جدید شیعی از جمله اهل بیت پیامبر(ص) و معصومین مشاهده کردند. وی در بازتولید این اساطیر باستانی در ارزشهای شیعی به حلول فرشته "سپندارمذ" که در اوستا فرشته زمین و در فلسفه اشراق سهرودی در جمع فرشتگان انواع جای داشت، اشاره می کند. وی می نویسد ایرانیها ارزشهای این فرشته را به حضرت فاطمه زهرا(س) نسبت داد. ایرانیها هر چه از نیکی سراغ داشتند را به دوره اسلامی و ائمه شیعه نسبت دادند و حتی فر ایزدی را به صورت حاله نورانی در تمثال امامان نمایش دادند.

۱۱. امروز همه این هستی ملی را از صفویه داریم. چه خوشمان بیاید چه نیاید.

شاید باستانگراها و خلوص گراها بر آن باشند که دستگاه فکری صفوی با آمیزش اسلام و ایران، مرتکب خیانت شدند!!! و یا سلفی های طرفدار شریعتی و اخوانی ها دم از شیعه علوی و صفوی بزنند تا از صفویه بخاطر تضمین بقای کشور انتقام گرفته باشند. هر دو گروه در این مورد دو روی یک سکه اند.

بن مایه : وبسایت آذری ها

ارجاع به این مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «شاه اسماعیل، حکومت صفویه، هویت ملی ایرانی»، پارسیان دژ، ۱۳۹۷.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وبسایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

<https://parsiandej.ir/articles/1914/pdf/شاه-اسماعیل-صفویه-هویت-ملی-ایرانی.pdf>

آخرین ویرایش مقاله: ۱۲ مرداد ۱۴۰۵